

02.11.23
Укр.мова

Клас: 9-А (1гр.), 9-Б (2гр.)
Вч.: Харенко Ю.А.

Смислові зв'язки між частинами складносурядного речення

Пригадаймо!

- Яке речення називають складним?
- За допомогою яких засобів поєднуємо частини складного речення?
- Яке речення називають складносурядним?
- За допомогою яких сполучників з'єднуємо частини складносурядного речення?
- Які розділові знаки можуть бути між частинами складносурядного речення?

СМИСЛОВІ ЗВ'ЯЗКИ МІЖ ЧАСТИНАМИ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ

- **одночасність:** *Косили сіно лугове, і пахла м'ята (Ю. Кравченко);*
- **послідовність:** *Прилинув вітер, і в тісній хатині він про весняну волю заспівав (Леся Українка);*
- **причина і наслідок:** *Хтось шарпнув двері, і вони розчинилися навстіж (Ю. Збанацький);*
- **протиставлення:** *Він іншим показує дорогу, а сам у болото лізе (Народна творчість);*
- **зіставлення:** *Ластівка день починає, а соловей його кінчає (Народна творчість);*
- **чергування явищ:** *То комиш упаде в око, то дим тріпоче в повітрі (М. Коцюбинський);*
- **взаємовиключення явищ:** *Або рибку їсти, або на дно сісти (Народна творчість).*

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

У складносурядному реченні, яке має три й більше частин, можуть комбінуватися різні смислові зв'язки. **НАПРИКЛАД:** Люди були вкрай потомлені, **але** марш продовжувався, **і** про відпочинок ніхто не заїкався (Гр. Тютюнник).

[], але [], і [].

У цьому реченні комбінуються протиставні та єднальні смислові зв'язки.

Підкресліть граматичні основи, побудуйте схеми речень та визначте смислові зв'язки між частинами речень.

- 1. Давно закінчились обжинки, і степ соляркою пропах, і ховрашок стоїть навшпиньки із соломиною в зубах.
- 2. Або не сокіл я, або спалила мені неволя крила.
- 3. Внизу Дніпро котитиме блакить, а в Києві шумітимуть каштани.
- 4. Я озирнувся, проте на лісовій дорозі вже не було нікого.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Треба розрізняти складносурядне речення та просте речення з однорідними членами, з'єднаними сполучниками сурядності. **ПОРІВНЯЙМО:**

Складносурядне речення	Просте речення з однорідними членами
<u>Красується</u> в полі <u>жито</u> , і <u>лунає</u> дитячий <u>сміх</u> (Є. Летюк).	<u>Схилились</u> <u>вишні</u> в розпачі німім і <u>ронять</u> <u>цвіт</u> весільний у калюжу (Л. Гудзь).

Розподільний диктант.

Визначити і записати в два стовпчики:

прості речення і ССР (лише номери речень).

- **1.** Прилинув вітер, і в келії монаха про благодать Господню він заспівав.
- **2.** Не лінуйся рано встати і замолоду більше знати.
- **3.** Біляста хмара небо полонила, і в ній ховався сонця спраглий диск.
- **4.** Пройшла гроза і вмила всі дерева рясним літнім дощем.
- **5.** Високі сосни та модрини передають вам привіт від ясного сонечка і зацікавлено спостерігають за вами.
- **6.** Лише зараз скит ожив і монахи щодня дякують Богові за цю ласку.

Дослідження - відновлення.

Поміркувати, які сполучники доцільно поставити замість крапок.

- 1. Високі сосни та модрина, ялини та смереки пильно вивчають вас, думаючи чи з миром ви прийшли, ...лісові мешканці теж зацікавлено спостерігають, розмовляючи про щось між собою.
- 2. Дуже часто в багаті дичиною ліси приїжджали на полювання галицькі князі, ... саме в річці Манявці вмив свої руки князь Ярослав Осмомисл.
- 3. Вдало вибране місце монастиря надавало значну перевагу в обороні, ... тихий шепіт сосен, здавалося, доносив слова молитов аж ген у верховіття.
- 4. Ще в сиву давнину злий чарівник покарав за непослух селянського парубка Карпа, закопавши живим у землю, ...хлопець не бажав залишатись у неволі і спробував вирватись із підземної в'язниці.

Продовжте прислів'я та визначте сміслові зв'язки між їх частинами.

- 1. Згода дім будує,
а...
- 2. За морем
тепліше, а...
- 3. Показує дорогу,
а...
- 4. Хвальби повні
торби, але...
- ...сам у болото
лізе...
- ...незгода руйнує.
- ...в торбах нема
нічого.
- ...вдома миліше.

Синтаксичний розбір складносурядного речення

Послідовність розбору

1. Визначити вид речення за метою висловлювання та емоційним забарвленням.
2. Указати, що речення складносурядне.
3. Визначити кількість частин і засоби зв'язку їх.
4. Визначити смислові зв'язки між частинами.
5. Указати на розділовий знак між частинами.
6. Накреслити схему.
7. Виконати розбір кожної частини як простого речення.

Зразок усного розбору

Можна розділити на сто частин яблуко, але не можна розділити землю (Нар. творчість).

Речення розповідне, неокличне, складносурядне, має дві частини, які з'єднано сполучником *але*, з протиставними смисловими зв'язками, між частинами ставимо кому.

Перша частина: речення просте, поширене, односкладне, безособове, повне.

Друга частина: речення просте, поширене, односкладне, безособове, повне.

Зразок письмового розбору

Можна розділити на сто частин яблуко, але не можна розділити землю (Нар. творчість).

Речення розп., неокл., складносур., 2 част., спол. *але*, протист., кома.
[], але [].

I – просте, пошир., односклад., безособ., повне.

II – просте, пошир., односклад., безособ., повне.

Виконати синтаксичний розбір речень.

1. У повітрі пахло весною і дув ласкавий, теплий вітерець.
2. То пролетить березовий листочок, то пробіжить невидимий їжак.

Тестування.

ССР є речення:

- А) частини якого є рівноправними, незалежними одна від одної;
- Б) частини, що залежать одна від одної;
- В) у реченні є різні типи зв'язку.

2. Частини ССР поєднуються за допомогою сполучників:

- А) підрядності;
- Б) сурядності;
- В) змішаний тип зв'язку.

3.Сполучники сурядності поділяються на:

- А) єднальні, підрядні часу, розділові;
- Б) єднальні, протиставні, підрядні способу дії;
- В) єднальні, протиставні, розділові.

4. Знайти сполучники сурядності в рядку:

- А) і, й, та, щоб, але;
- Б) що, коли, який, і, та;
- В) проте, чи то..., ні...ні,
але;

5. Установити відповідність між складносурядними реченнями і смисловими зв'язками, що виражають частини їх.

Смислові зв'язки

- 1 Послідовність.
- 2 Протиставлення (зіставлення).
- 3 Чергування явищ.
- 4 Взаємовиключення.

Речення

А) Зійшов місяць, і забіліло рештками своїх класичних стін містечко.

Б) Чи село на березі дало назву озеру, чи озеро Світязь дало назву селу?

В) То підступав холод, то вільне небо світилося синім дзеркалом.

Г) Степанида метнулася поглядом у бік будинку — та і його не стало.

Д) Дедалі ширше входять у наше життя штучні синтетичні матеріали, та жоден живий організм на землі не може існувати без води.

**Домашнє завдання.
Зробити повний
синтаксичний
розбір речення.**

*А літо йде полями і гаями,
і вітер віє, і цвіте блакить.
(М. Рильський)*